

RECENZE

**DVĚ PRVNÍ KNIHY NOVÉ EDIČNÍ ŘADY REINHARDA IBLERA:
DOBRÝ START**

Hiemer, Elisa-Maria: *Generationenkonflikt und Gedächtnistradierung. Die Aufarbeitung des Holocaust in der polnischen Erzählprosa des 21. Jahrhunderts. Literatur und Kultur im mittleren und östlichen Europa.* Herausgegeben von Reinhard Ibler, Bd. 1. Ibidem-Verlag, Stuttgart 2012. 117 s. ISSN 2195-1497, ISBN-13: 978-3-8382-0394-2.

Jarosz, Adam: *Przybyszewski und Japan. Bezüge und Annäherungen. Mit einem Vorwort von Hanna Ratuszna. Quellentexte in Erstübertragung. Literatur und Kultur im mittleren und östlichen Europa.* Herausgegeben von Reinhard Ibler, Bd. 2. Ibidem-Verlag, Stuttgart 2012, 233 s. ISSN 2195-1497, ISBN-13: 978-3-8382-0436-9.

Druhdy řezenský asistent, později profesor v Magdeburgu, Marburgu a Giessenu a spolupracovník brněnského Ústavu slavistiky, koeditor německého vydání Wollmanovy Slovesnosti Slovanů (Peter Lang 2003) a autor jednoho z úvodních textů k nové české edici stejné knihy (2012, eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka) Reinhard Ibler založil novou ediční řadu příznačně nazvanou *Literatur und Kultur im mittleren und östlichen Europa*; je to mnohem přesnější název, než jaký často užívají jeho krajané, tedy Ostmitteleuropa: o tom jsme už několikrát, také v souvislosti s projektem Neubauer – Cornis-Pope, psali¹, i když ani on se v předmluvě k celé ediční řadě termínu Ostmitteleuropa nevyhnul, aniž by to ovšem doplnil v této souvislosti zcela přirozeným pojmem Westmitteleuropa, aby to bylo, jak se dnes módně říká, vyvážené, a to v pojetí, kde Západ je Vídeň a Východ Praha. Jde tedy vlastně o areálový projekt zahrnující i problematiku západních a východních Slovanů, dílem snad i jižních (Slovinsko, Chorvatsko?). Zatím jde v těchto dvou svazcích o projekt spíše

¹ Neubauer, John, Cornis-Pope, Marcel (eds): *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries.* I–IV. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2004–2010.

středoevropský, i když sahající až do východní Asie a svým způsobem na Blízký a Střední východ, a to právě tématy holokaustu/šoa² a Japonska.

Téma první knihy není nijak překvapivé: jde o problematiku dnes velmi frekventovanou, snad i – pokud to tak lze nazvat – konjunkturální, jejíž řešení a odhalování stále nových a nových aspektů si vyžaduje i nové přístupy. Mladá německá romanistka a historička pojala toto téma aktuálně, neboť předmětem jejího zkoumání jsou současné reflexe tématu. I když se autorka pohlíží na toto téma v polské literatuře i těsně poválečné, a to zvláště v první kapitole (Zur Aufarbeitung des Holocaust in der polnischen Literatur. Ein literaturgeschichtliche Überblick), přece jen jádrem jejího výkladu jsou dvě díla: Piotr Paziński: Pensjonat (Warszawa 2009, 2. vyd. 2010) a Zyta Rudzka: Ślicznotka doktora Josefa (Warszawa 2006). Autorka pracuje s momentem časové distance, který odlišuje bezprostřední poválečné reakce, období tání vrcholící rokem 1968 (Tauwetter) a potom „postmemory“ projevující se po roce 1989. Není třeba ani dodávat, že zejména v Polsku je téma židovství a holokaustu poněkud delikátní, ale Posko v tom není osamoceno: antisemitské tendence se projevovaly nejen v Německu 18. a 19. století, ale i za Rakouska-Uherska a československé druhé republiky, nemluvě o období německé okupace, v první Slovenské republice, Maďarsku a jinde; v podstatě v každé evropské zemi byly antisemitské projevy přítomny, ovšem s různou intenzitou: v českém prostředí vedle filosemitismu, českého židovství apod. Dodnes z rozhovorů s lidmi v různých zemích je patrné, jak to s antisemitismem vlastně je: české prostředí z toho vychází v podstatě se ctí a má to svou historickou logiku. Hiemerová dobře ovládá obsahové proporce své publikace: např. biogramy autorů obou knih, jejich tematická shrnutí jsou zmíněny jen okrajově, jádrem je spíše poetologická analýza obou děl v podobě tzv. makrostylistické a mikrotylistické analýzy (Untersuchungen auf makrostilistische Ebene, mikrotylistische Ebene) a autofikční narativní strategii (Autofiktionale Erzählstrategien), zvláštní místo má posttraumatická narativní strategie. Podstatný je i diskurs (řekli bychom asi nejspíše „exkurz“) týkající se protizidovských resentmentů ve společnosti a literatuře a dichotomii mezi židovskými a polskými oběťmi.

To nejsou nové postupy: dobře jsou známy např. z běloruské literatury období tání a později perestrojky, kde se genocida týkala Bělorusů a Rusů ze strany hitlerovského Německa: zejména v podání pozdního Vasila Bykava jde

² Připomeňme jen novější práci slovenského autora Ivana Šuši, která vznikla jako doktorská komparatistická s areálovým přesahem v rámci brněnské koncepce filologicko-areálových studií (Šuša, Ivan: *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre*. Seminář filologicko-areálových studií, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, ediční série: Brněnské texty z filologicko-areálových studií, sv. 1, editor série: Ivo Pospíšil. Tribun EU, Brno 2009, ISBN 978-80-7399-828-8.

o reminiscence, vzpomínky, tedy postmemory převáděné do obecné etické roviny: jak známo, proti tomu vystupuje běloruská i ruská literatura obnovené autenticity, která se domnívá, že ztráta ostroty konkrétních zážitků může vést k deformaci pohledu na dějiny. To se však běžně děje a je to přirozené (česko-německý problém sudetských Němců a jejich úlohy v předválečné Československé republice a za Protektorátu Böhmen und Mähren, vyhnání Čechů ze Sudet po Mnichovské dohodě, transfer/vyhnání německého obyvatelstva po roce 1945: dnes se modernizovaně vyvazuje z konkrétních souvislostí a následností dějů a posunuje do roviny etické, konkrétní zážitky v paměti totiž přirozeně blednou, zůstává pouze obecný obrys a výsledná fakta, pamětníci vymírají nebo už v podstatě vymřeli).

Práce se pohybuje ve velkém oblouku od metodologie k analytické poetologii a zpět k společnosti. Přínosné je zejména srovnání vrstev polské literatury o holokaustu a podoba „postmemory“ na dvou konkrétních příkladech v poezii a odtud k psycho-sociologickému pohledu. V analýze obou textů vynikají partie, v nichž autorka kondenzovaně, takřka gnómicky ukazuje na relativizaci pohledů a hodnot a hledání vlastní lidské identity.

Zatímco knížka E.-M. Hiemerové má spíše podobu rozsáhlejší studie, kniha Adama Jarosze je zevrubnou materiálovou monografií a antologií textů, jež dokládají, jak byla polská moderna spojena s orientální inspirací, konkrétně japonskou. Tomu je věnována zejména první až šestá kapitola, kde je analyzováno „nové“, secesní umění, poetologické impulsy a zejména časopisecké produkce, kde se japonská inspirace projevuje (Die Zeit, Pan, Życie, Chimera, Die Fackel). Antologická partie obsahuje německé překlady původně polských studií Felikse Jasiońského, Zenona Przesmyckiego, Władysława Reymonta aj. Ve vlastním textu zaujme především kapitole o dramatu. Texty polských modernistů inspirované dálněvýchodní estetikou a uměním jsou součástí širšího panoramatu, které představuje impakt orientálního umění v evropské moderně. Možná by se taková komparativní kapitola hodila i do stávající publikace: známé jsou úvahy o tom, že ve Flaubertově románu Salammbô (1862) najdeme japonskou veršovou formu tanka (jak o tom píše ruský akméista Osip Mandlěštam), o Březinově orientální inspiraci – pokud jde o českou modernu – nemluvě.

Jsou tedy oba svazky nové iblerovské edice velmi užitečným čtením, dobrým startem a hlavně představují v německé i evropské slavistice podstatný průlom směrem k věcnému posuzování aktuálních literárních a kulturních jevů časově i jinak. Areálový přesah je tu patrný, aniž by se opouštěla půda pečlivé filologie, stylistické a naratologické analýzy.